

8 НАПРЫКАНЦЫ

■ Родныя тапонімы

ІМЯ ПРОДКА — ПАЧАЙ

На вашы пытанні адказвае
старшыня Рэспубліканскай тапанімічнай камісіі пры НАН Беларусі Ігар КАПЫЛОЎ

Паважаная рэдакцыя! Просім расказаць гісторыю паходжання назвы вёскі Пачаевічы, якая знаходзіцца ў Чашніцкім раёне Віцебскай вобласці.

Нас цікавіць пытанне, чаму фактычна дзве вёскі, адлегласць паміж якімі больш за 1 кіламетр, аб'яднаны адной назвай Пачаевічы. Каб не блытацца, людзі дзеляць вёску на: Пачаевічы і Цэнтр Пачаевічы (раней тут быў цэнтр аднайменнага саўгаса).

У Пачаевічах ёсць рэшткі праваслаўнай царквы, помніка XVII стагоддзя. У Цэнтры Пачаевічы раней быў маёнтак пана (не захаваўся). Апошні пан, які валодаў ім, меў прозвішча Храптовіч. Захаваўся ў вёсцы будынак былой панскай сыраварні, у якім цяпер размяшчаецца Пачаевіцкі сельскі клуб.

Недалёка ад вёскі ёсць курганны могілнік з 7 курганоў (раскопкі тут не праводзіліся). Народ называе яго «Маскоўскія горы». Цікава адкуль пайшла гэта назва.

З цікавасцю чытаем кожны нумар вашай газеты. Асабліва падабаецца, што артыкулы напісаны на нашай роднай мове, якой мы вельмі ганарымся.

*Чырвонараніцкая сельская бібліятэка.
Бібліятэкары Алена Медзюк, Таццяна Гурко.*

Шаноўныя Алена Леанідаўна і Таццяна Уладзіміраўна, вялікі дзякуй за ваша паважлівае стаўленне да нацыянальнай мовы і гісторыі свайго краю. Тапонімы заслужана называюць своеасаблівым летапісам роднай зямлі: яны дайшлі да нас з глыбіні вякоў і тысячагоддзяў, ствараліся ў розныя гістарычныя эпохі і перадаваліся з пакалення ў пакаленне. Сучасныя энцыклапедычныя крыніцы, у тым ліку і самае аўтарытэтнае выданне «Беларуская энцыклапедыя» ў 18 тамах, змяшчаюць зусім скупыя звесткі пра вёску Пачаевічы Чашніцкага раёна Віцебскай вобласці. Гэтыя звесткі ў асноўным абмяжоўваюцца ўказаннем на адміністрацыйна-тэрытарыяльную прыналежнасць населенага пункта, яго аддаленасць ад буйных цэнтраў, колькасць жыхароў і сацыяльных аб'ектаў. Разам з тым гэта паселішча мае даўнюю гісторыю. Упершыню яго згадваецца ў 1520 годзе як уладанне князёў Лукомскіх. Пазней, у канцы XVIII стагоддзя, вёска належала езуітам, адносілася да Аршанскага павета Вялікага Княства Лі-

тоўскага. Найбольш поўнае апісанне паселішча Пачаевічы і аднайменнага маёнтка (у гэтым крыеца і разгадка, чаму дзве вёскі маюць аднолькавую назву) змяшчаецца ў «Слоўніку геаграфічным Каралеўства Польскага і іншых краёў славянскіх», выдадзенага ў Варшаве ў 1880 годзе. У адпаведным артыкуле слоўніка адзначаецца, што вёска Пачаевічы і маёнтак Пачаевічы знаходзяцца над ракой Лукомкай, за 3 вярсты ад мяжы Лепельскага павета, пры дарозе з Лукомля да Чашнікаў. На той час у вёсцы была мураваная царква, 26 дамоў, пражывала 120 жыхароў. Ёсць у слоўніку крыху інфармацыі і пра тагачасныя заняткі жыхароў вёскі. Так, указваецца, што адзін з жыхароў Пачаевіч займаўся вырабам вупражы (рымар), другі быў краўцом, двое сялян займаліся вырабам вазоў і саней. У фальварку знаходзілася вінакурня, на якой працавалі чатыры чалавекі. Адзначаецца таксама цікавы факт, што на вінакурні на працягу 114 дзён перапрацоўвалася кожны дзень па 42 пуды мукі, выпускалася па 195 527 што-

фаў спірту. Пры гэтым даход вінакурні складаў 711 рублёў серабром. Пасля роспуску ў 1773 годзе ордэна езуітаў Адукацыйнай камісіі — установы па кіраўніцтве народнай асветай у Рэчы Паспалітай. Затым перайшлі ў валоданне Яўхіма Хрыптовіча, падканцлера літоўскага, які быў адным з самых актыўных членаў гэтай камісіі. На час падрыхтоўкі слоўніка (у канцы XVIII стагоддзя) вёска была ўласнасцю Міхала Хрыптовіча. Да Пачаевіч належалі фальваркі Лушановічы, Ганькавічы, Аксенычы. Глеба каля вёскі, паводле пісьмовых крыніц, была урадлівая, таму і вясковая гаспадарка славілася як перадавая: у вёсцы гадавалі вельмі добрых кароў тырольскай пароды, апрацоўвалі з 364 дзесяціны зямлі. У аснове назвы вёскі ляжыць асабовае імя продка заснавальнікаў паселішча — Пачай (фанетычны варыянт Пацай), якое з вялікай доляй верагоднасці можна кваліфікаваць як народны варыянт мужчынскага кананічнага праваслаўнага імя Іпацый.

У беларускай мікратапаніміі шырока вядомы назвы курганоў — старажытных пахавальных помнікаў: *Шведскія магілы, Шведскія капцы, Татарскія курганы, Татарская гара, Татарскія магілы, Французскія магілы і інш.* У народным уяўленні гэтыя назвы звязваюцца з месцамі масавага пахавання салдат армій, з якімі ваявалі ў свой час нашы продкі. Народныя ўяўленні пацвярджаюцца археалагічнымі данымі. Так, *Французскія магілы* на беларускіх землях з'явіліся пасля вайны 1812 года, *Шведскія курганы* ўзніклі пасля вайны Рэчы Паспалітай са Швецыяй у 1600—1629 гадах. Найбольш верагодна, што ўзнікненне курганага могілніка *Маскоўскія горы* на тэрыторыі вашага раёна адносіцца да перыяду вайны Расіі з Рэччу Паспалітай 1654—1667 гадоў. Курганны могілнік *Маскоўскія горы* так называецца, хутчэй за ўсё, з той прычыны, што ў ім пахаваны забітыя на полі бою воіны Маскоўскай дзяржавы.

Р.С. Шаноўныя чытачы!
Вас цікавіць, што азначае назва горада, вёскі ці мястэчка, у якіх вы жывяце? А можа, той мясцовасці, адкуль вы родом? Вам хочацца ведаць, адкуль пайшлі найменні пэўных урочышчаў, лясоў, азёр, што размяшчаюцца ў вашай мясцовасці? Тады дасылайце свае лісты з пытаннямі на адрас: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага 10а, газета «Звязда». Або па электроннай пошце: igumenski@mail.ru з пазнакай «Родныя тапонімы»